

12. udgave
August 2012

avis Venire

(ny) VIDEN OM
MENNESKET

BEVÆGENDE
VIDEN

NÅR KROPPEN
BANKER PÅ

STOLER PÅ DIG ...,
MEN KAN IKKE
REGNE MED DIG

PSYKOLOGIEN
ER DØENDE

Nyt undervejs

Leder
Af redaktør og
proceskonsulent
Frederikke Larsen

Er dette en nyhed? Det må vi tjekke ud. Vi søger nye svar på gamle spørgsmål. Vi beruses af nyt stof. Vi nørder lykkeligt med nye erkendelser og indsigter. Det nye er ladet med store mængder potentiel energi. Nyhedsstrømmen er en kraftkilde, der tænder os og truer os på samme tid. Hvis dette virkelig gør sig gældende - hvad sker der så med vores sædvanlige forståelse af sammenhænge og sandheder.

Filosoffer, forfattere, forskere, praktikere og journalister sonderer løbende i den overvældende store mængde "nyt" for at sortere det væsentlige budskabsmateriale fra. Den samlede vidensmængde bliver aldrig nogensinde til at overskue. Vi skal nødvendigvis have vores viden skåret ud og skåret til, så vi faktisk kan se, hvad det nye består af. Disciplinen – at vinkle, undersøge og perspektivere – strides parterne stadig og evigt om. Videnskabelige monopoler forsvares bravt. Man kan ikke sammenligne æbler og pærer, siges det. Jo, det kan man netop, lyder modsvaret. Hvis ikke man sammenlignede de to - indenfor kategorien frugt - ville man ikke engang vide, at de er forskellige. Ny viden er således ny viden om, hvordan ting er forbundet og indgår i helheder. Men ny viden er også ny viden

om, hvad der er afgørende forskelle. Sådanne spidsfindige overvejelser om videnskabelighed og virkelighed er notorisk svære at komme i mål med. Dermed er "det nye" altid undervejs og aldrig på plads.

Journalisten arbejder ufortrødent midt i nyhedsstrømmen. Der skal skrives om det nye, så der skal vælges ud. Journalisten skeler til nyhedsværdier så som; at nyheden er et nyt fænomen, at det er en solohistorie, at der er en bred målgruppe og en stor forventet effekt. Prioriteringen skubber det modsatte til side; at det er et kendt fænomen, en fælles historie, en snæver målgruppe og en lille forventet effekt. Selvom der kunne argumenteres for andre kriterier, især når mennesket er i fokus, slår de generelle kriterier hårdt igennem. Således bliver også præsentation af ny viden om mennesket præget af prioriteringer, der refererer til de eftertragtede nyhedsværdier.

Det er derfor ikke så mærkeligt, at medierne bugner med titler så som "senior-bulimi", "hjernens elektriske sprog", "racistisk nervesystem", "ny opdagelse kan føre til p-pille for mænd" og "ek'sen ødelægger dit nye forhold". Buffeten er, uanset journalistens selektering, stadig bugnende med nyt i alle afskygninger. Ganske ofte dækker de små stykker tekst over helt anderledes komplekse sammenhænge. Eksempelvis dækker historien om ek'sen over et langtidsstudie i Canada, der undersøger sammenhænge mellem oplevelse af kvalitet i nuværende forhold og forholdet til de/de forrige partnere. Hvor man finder, at hvis man længes stærkt efter en partner, man har været sammen med for ganske nylig, har man svært ved at

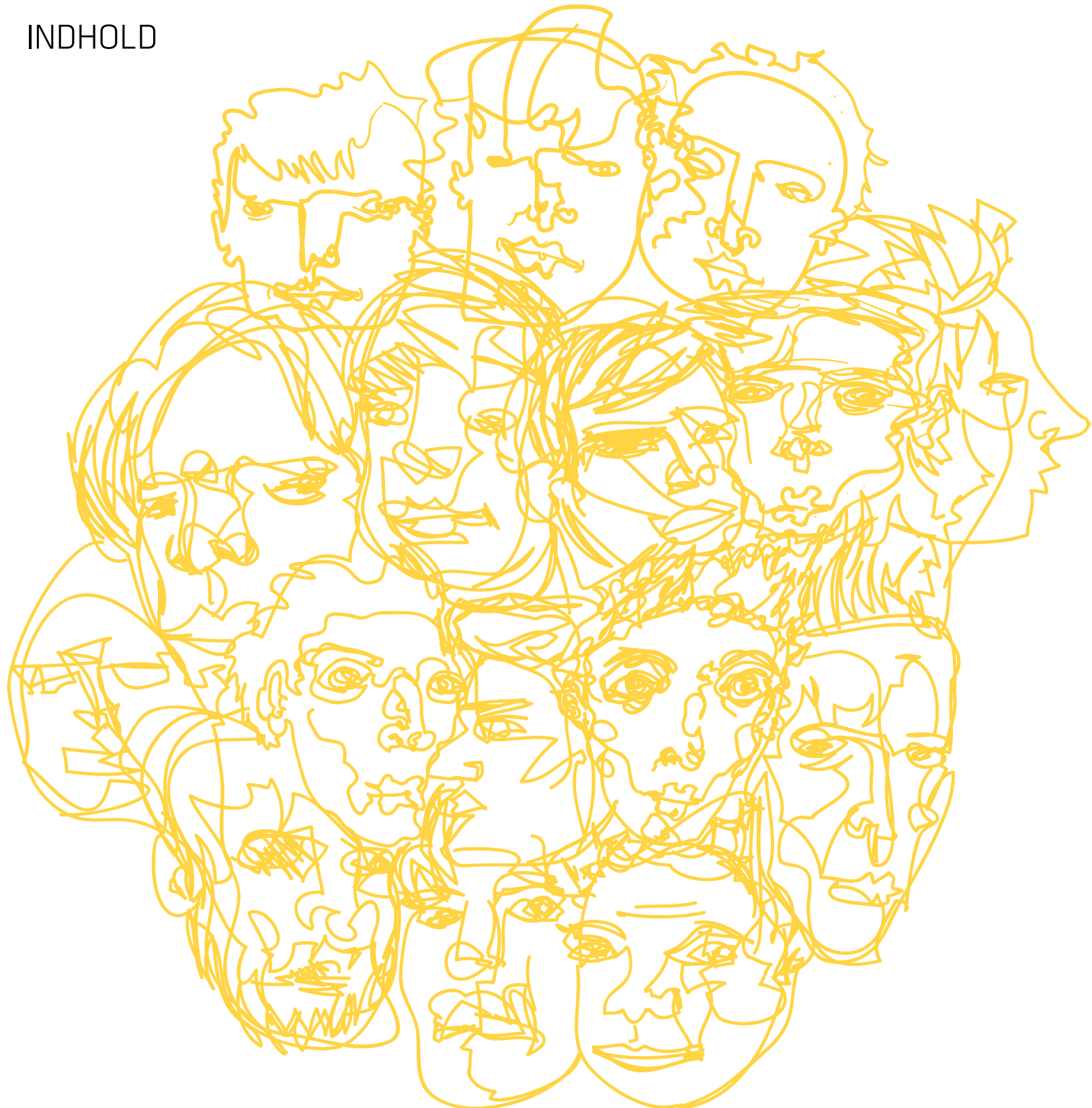
knytte sig til en ny. Ikke så overraskende endda, og en hel del mere common sense viden end den journalistiske vinkling lægger op til.

Forskerne kan derfor være glade for den skarpe vinkling, der sikkert har aktiveret mere interesse end den oprindelige titel på projektet ville have gjort, selvom forskerne på finurlig vis pirrer vores latente interesse for nyt om sex med titlen: Ex Appeal. Vi, som modtagere, kan også være glade for journalistens kompetente anråbelse af læseren. Min nyhedssult blev faktisk vakt, så jeg fulgte nysgerrigheden til dørs og fik min fornemmelse for forholds anatomi bekræftet. Nu videnskabeligt bevist. Jeg ranker ryggen i bevidstheden om, at min iagttagelsessevne er ligeså god som videnskabsfolkernes!

Tag ikke fejl. Denne tekst handler ikke om at udstille journalister eller deres læsere. Der er virkelig kraft i nyheder, som vi alle har glæde af, fordi det bringer os videre i tanke og handling og viser os, at vores egne iagttagelser er forbundet med andre iagttagelser i verden. I en verden af uendelige mængder af information er der vitterlig brug for at anråbe modtageren, at vinkle sit budskab og at gøre det synligt. Og journalisten som vidensbudbringer er uovertruffen effektiv. Som i denne tid, hvor det vrirmler med nyheder om, at uforenelige størrelser som kognition og konstruktion, fysik og sjæl, psykologi og hjerne, er gensidigt påvirkelige størrelser og er forenet i mennesket.

Det hænger sammen, alt sammen! På denne nye fornemmelse begynder vi at tænke os om.

INDHOLD

Side 4
Stoler på dig..., men kan ikke regne med dig
Af direktør Thorkild Olsen
Villa Venire

Det er utrolig interessant, at mennesker flest faktisk er til at stole på. Hvilket er meget mærkværdigt, når mennesket samtidig bedst kan beskrives som en kompleks økologi. Menneskets plastiske karakter er blevet interessant, fordi vi sammen skal bevæge os hurtigt og relevant. Kvalitet og etik i en social forandringsoptik fordrer, at vi udløser virkninger med bestemte sigter. Det er ikke spor let. Ej heller at forudbestemme virkninger, da vi som professions-faglige i optikker af radikal fornyelse, sociale medier og globale strømninger bliver tvunget til at erkende verden på ny. Refleksionen og det intentionelle blik er i den forbindelse nødvendige kammerater.

Side 6
Post psykologi
– Psykologi efter psykologien
Af professor Svend Brinkmann
Institut for Kommunikation AAU

Psykologien er blevet en populær og indflydelsesrig videnskab på globalt plan. Men den er mere end det.

Psykologien er også blevet en religion, en livsanskuelse, der har enorm betydning for menneskets liv og selvforståelse. Som andre religioner er den imidlertid under pres i disse år. Måske er det en døende religion, og spørgsmålet er, hvad dette betyder for alle, der forvalter religionen i dag? Hvad kommer efter psykologien? Er der plads til psykologi efter psykologien?

Side 8
Når kroppen banker på
Af erhvervspsykolog Eva Schimmell Raakjær
Villa Venire

Vores kroppe er aktive medspillere i vores liv: Kroppen kan stå i vejen for forandring og samtidig rumme den et potentiale som en rig informationskilde. Intentionen med denne artikel er hverken at opskrive eller nedskrive kroppens betydning på bekostning af refleksionen. Det er i stedet en anerkendelse af, at kroppen altid er tilstede som en kommentator og evaluator i vores liv. Forsøger vi at ignorere dens eksistens, bliver vi døve for den rige mængde af information, som kroppen hele tiden fodrer os med, og som spiller en afgørende rolle i alt lige fra refleksion, beslutningstagen og følelser. Forsøger vi derimod at gøre kroppens signaler til sandhedsvidne i vores liv,

har vi ikke øje for, at kroppen kan være ude af takt med konteksten, hvilket kan få lige så uheldige konsekvenser.

Side 10
(Ny) viden om mennesket: Det er bevægende
Af udviklingskonsulent Jørgen Danelund
Villa Venire

Mennesker lever i skumbobler. Der findes ikke en stor boble, som vi alle er indeholdt i, men en mangfoldighed af komplekst forbundne bobler. Vi er altid i bevægende skumbad, og i den enkelte boble gensidigt adskilte, men samtidig også gensidigt afhængige af at dele væg med nogle af de andre bobler - ingen er desuden alene i sin egen boble, og boblerne konstitueres af kommunikative forbindelser. Hvor boblerne kobler sig og rører ved hinanden, er der også potentielle bevægelsesmuligheder: de deler og opretholder så at sige gensidigt afhængige en del af deres liv i den væg, de har tilfælles.

Stoler på dig

... ,

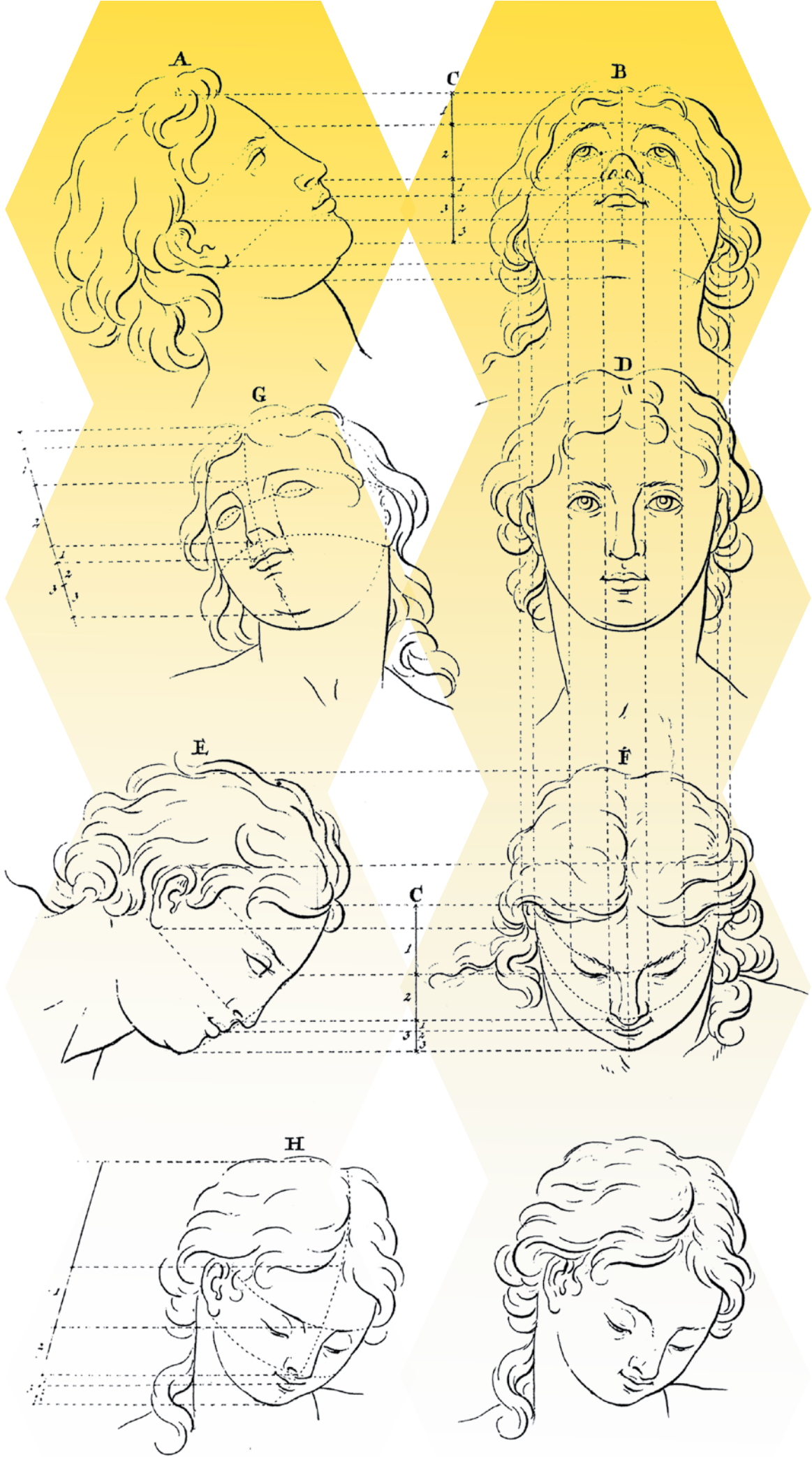

Af direktør
Thorild Olsen,
Villa Venire

Til hverdag skilles vi i entreen og går hver til sit, uden at skænke det en tanke om vi ses igen. Vi regner med gensynet. Vi hviler i sædvanen. Vi trækker på rutinen. Vi stoler kort sagt blindt på det, der i de største træk udgør vores liv, som vi kender det. Massive mængder erfaringer viser os, at vi utvivlsomt kan stole på hinanden. At vi kan forudse menneskers bevæggrunde og bevægelser, hvis vi blot kan kigge dem og deres liv tilstrækkeligt efter i sømme – deres krop og hjerne og omverden. Så ved vi. Selvom det er sket for os alle, at den, vi stolede på, gjorde noget helt uventet. Vendte sig imod os og sagde det absolut umulige, det absurde ”hvorfor tror du, du kan stole på mig?” eller det ukarakteristiske ”jeg vil ikke hjælpe dig!” eller det ukendte ”jeg forsvinder”. Vi har gjort det selv. Truffet en radikal beslutning, eller oplevet os selv fejlet væk af en tornado, der har smidt os ned et helt andet sted på jorden. Så ved vi, at vi ingenting ved med sikkerhed. At vide det er sådan, at verden er pålidelig og uberegnelig på samme tid, ændrer synet på, hvordan man skaber gunstige mulighedsbetingelser. Vi skal på én gang arbejde målrettet og bevidst mod en sandsynlig ændring, og samtidig bevare fleksibiliteten til at tage imod det uforudsete, der viser sig. Det er nemmere sagt end gjort. Når vi helst vil tro på pålideligheden i den disciplinerede fremdrift, og det meste værktøj er skabt dertil. Og når det måske slet ikke er muligt at gøre sig konkrete tanker om virkninger i ukendte situationer. Jeg vover således et øje, eller lukker et øje (!) ved her at tale varmt for teknologier, der kan anvendes i det uforudsete.

”Det fungerede super godt. Han skulle ikke redegøre for hvert sekund. Han havde sine interesser. Hun sine. Ofte var det ham, der turede den. Det gjorde hende intet. Han kom altid hjem, og hun nød ofte de stille aftener. Og såmænd også, når han kom ragede med dårlig ånde og røde øjne. Alle disse år. Han stolede fuldt og helt på hendes forståelse. En sen nat kom han hjem, men hun var der ikke.”

”Det var bredt accepteret, at hun ikke var den dygtigste på posten. Men hendes ildhu og dedikation på alle opgaver kombineret med hendes store erfaring gjorde hende ikke bare værdsat, men nærmest uundværlig. Intet kunne slå hende ud – og man kunne roligt sige, at hun havde været udsat for lidt af hvert. Gang på gang havde hun været udslagsgivende. Ved den nylige omlægning og sammenlægningsproces meddelte hun, at hun ikke ville mere.

Rådvildheden greb hele organisationen.”

”Ansvarlighed og arbejdsomhed var hans ”mellem-navn”. Når han kiggede over sine skuldre, så han en hoben nærmest umulige opgaver og situationer, som han havde klarert qua sin uopsidelige indre maskine. Succes og lange arbejdsuger gik hånd i hånd og han stolede på sine egne evner – det meste af tiden, selvom han kunne blive meget træt. En dag gik han til en kropsterapeut, som bad ham om at lægge sig fladt ned og overlade kontrollen. Selv om det var første gang, var det overraskende let for ham, selvom gråden kom en smule bag på ham. Han gik hurtigt videre til næste møde.”

”Hun havde spillet håndbold hele sit liv. I hvert fald al den tid hun kunne huske. Mest for hyggen og sammenholdet. Holdet havde nogle år gjort det

godt, uden at det var hendes fortjeneste. Den indædt konkurrence overlod hun til andre. Der skulle være plads til andet, syntes hun. Det gjorde hende ikke noget, at hun rangerede lavt i hierarkiet. Nu var hun flyttet og overraskende fået en central placering på eliteholdet i den nye klub. Hun nød hvert sekund og gik målrettet efter anførerjtansen.”

At blive en anden

Min artikel fra 2006 ”At blive en anden – 6 billeder på personlig og professionel udvikling” præsenterer selvet som et relationelt, kontekstuel og sprogligt fænomen. Det var en ganske særlig oplevelse for mig at skrive artiklen, da jeg i og med dens referencer til narrativ, anerkendende og diskursiv teori fik adgang til erfaringer fra mit eget liv. Erfaringer, der netop afspejlede forholdet at blive en anden. At blive en anden i lyset af nye kolleger, nye opgaver, nyt sted

at bo, ny kæreste og nye ideer. Jeg bilder mig ind, at de fleste mennesker går rundt med denne slags erfaringer, hvor noget, der ikke var muligt i går, pludseligt bliver muligt. Hvor det bliver muligt at sige og tænke det, der ikke tidligere kunne lade sig gøre. Hvad der måske er endnu mere interessant er artiklens bud på selvet som plastisk. Et billede på selvet, der ligger langt fra ”kerne-selvet”, ”logets ringe” og ”kend dig selv-selvet” og i stedet iagttager, hvordan vi hele tiden må have fat i pennen for at forfatte vores livsmanuskript. Vi bliver, så at sige, hele tiden en anden, da vores fortællinger væver sig ud og ind af hinanden og løbende må tage bestik af både opgaver og betydningsfulde andre. Vi fortæller os frem, så vi fremstår adækvat i relation til de andre og det andet. Dermed kan der heller ikke tales om ét selv, men snarere om selvets mange facetter. Tak for det. Vi blev (i hvert fald jeg blev) meget klogere heraf. Og selvom det umiddelbart kan virke lidt overvældende og kaotisk, har jeg selv oplevet det som frisættende at forstå mennesket sådan. Man-

” En voldsom oplevelse at mærke og fornemme de ukontrollable reaktioner, de synlige træk der skiftede – fra smil til sur, fra udsyn til indadvendt, fra opvakt til skummel.

ge oplevelser med mig selv og andre blev lettere at begribe. Megen simpel folkepsykologi kunne ignoreres med henblik på at installere mere spændstige udviklingsideer. Væk med simple metoder, typologier og test. Ind med professionel nysgerrighed og blik for de mange deontiske logikker. Men det er som om, at der alligevel mangler noget: For

Med de nye kort i hånden er det som om, at visheden ligger lige rundt om hjørnet. Lige der rundt om hjørnet, så ved vi det. Så ved vi det afgørende om ADHD, om ledere med succes, om skilsmissebørn, om optimering af præstationer, om årsagerne til depression. Om igen – siger jeg. Med optimismen stiger volds. Vidensvolden. Vi bliver sgu’ så blinde i vores udviklingsoptimisme. Skal vi atter mindes om, at der er forskel på landkortet og selve landskabet? Komplexitetsteorien, der arbejder med naturlove i komplekse sociale systemer, har for længst erkendt at man i den forbindelse må udvikle algoritmer og ikke ligninger, da meget kan forudsiges og forventes, men intet endeligt forudbestemmes. Det er utrolig interessant, og det gør indtryk på mig, at mennesker flest faktisk er til at stole på. Hvilket er meget mærkværdigt, når mennesket samtidig bedst kan beskrives som en kompleks økologi. Paradokset: at vi er til at stole på, men ikke til at regne med, kalder på ”navigations-teknologier” i stedet for kort og ligninger.

Navigations-teknologier

Olafur Eliasson konstruerede en tåge-tunnel, der blev opstillet på Arken ved Ishøj. Den var 500 meter lang, fyldt med tæt tåge og forskelligt lys. Oplevelsen af kunstværket bestod i at gå gennem tunnelen, lytte til at andre var lige foran eller lige bag dig – uden at kunne se dem. Jeg gik gennem tunnelen. Første gang med meget forsigtige skridt. Anden gang lidt mere køkt. Til denne artikel forestiller jeg mig, at jeg var plastrer til med elektroder, der forbundet med en computer ville udskrive diagrammer om min temperatur, puls, hjernens aktivitet osv. Jeg kan med sikkerhed sige, at disse diagrammer ville have vist store udsving. Min puls faldt og steg markant. Min temperatur lige så sammen med mit

men kan ikke regne med dig.

det kan være, at vi ikke er til at regne med – og regne ud. Men stole på det meste har vi på den anden side altid kunnet. Det kan være, at vi hele tiden (ny)skriver vores manuskript. Det er bare som om, at vi med pennen i hånden ofte vælger at blive mere og mere os selv. Det forekommer mig, at hvert enkelt menneske har nogle særlige narrative ressourcer. Ikke få. Ikke smalt. Men dog genkendelige og til forskel fra hinanden. Det er som om, at vi ikke kan blive hvem som helst, så andetheden står i tæt forbindelse med ”førsteheden”. Jeg (gen)kender dig. Også nu her mange år efter. Mængden af viden om mennesket og dets komponenter er vokset eksplosivt siden 2006. Biologien og hjerneforskningen fylder meget i det billede. Den store viden om mennesket har afstedkommet en række nye ”kortlægnings-teknologier”, hvor der tegnes detaljerede kort over mennesket. Genkort og hjernescanninger kendes fra avisers og tv’s reportager. Evidensforventningen er ligeledes løbet ind og afstedkommer en række optegnelser, når mennesker skal vurderes, afklares eller udvikles. Nye test og koncepter gør deres indtog med referencer til kognitioner, neuroner og faser. Der søges svar på, hvilke naturlove, der gør sig gældende i det komplekse menneskeliv? Optimismen stiger.

humor. Forskellige centre i min hjerne reagerede med sikkerhed meget forskelligt om jeg befandt mig i det klare blå hav eller i det mudrede oliven grønne. Især en bevægelse gjorde stort indtryk på mig. Indenfor en halv meter, bevægede jeg mig fra højgul sommerglad varmetåge til en meleret hvidgrå vintertåge. En voldsom oplevelse at mærke og fornemme de ukontrollable reaktioner, de synlige træk der skiftede – fra smil til sur, fra udsyn til indadvendt, fra opvakt til skummel. Olafur Eliasson viser hermed, at han ved noget om mennesket. At vores subjekt let opløses og oplevelsen af helhed og enhed erstattes med oplevelsen af overraskende forbindelser og monstrositet. At subjektets karakter er uafklaret og, at vi netop fra det punkt kan gøre os helt nye typer af erfaringer. På en halv meter blev jeg på alle målbare parametre en anden, men hvor kigger vi derefter hen: På computerskærmens farvede flader med min hjerne i fokus. Hvad ved vi nu om mig? Hvad ved vi nu om angst og om mit behov for at dæmpe disse symptomer. Hvad ved vi nu om, hvilken medicin der faktisk dæmper disse symptomer?? Menneskets plastiske karakter er blevet interessant fordi vi sammen skal bevæge os hurtigt og relevant. Intensitet uden rettetthed er imidlertid bare kunst. Og

kunstens genstandsfelt er et andet end organisationens og terapirummets. Kunsten kan ”nøjes” med at skabe affekt og opløse vores fornemmelse af identitet og adskillelse. Det er let nok. Men kvalitet og etik i en social forandringsoptik fordrer, at vi udløser virkninger med bestemte sigter. Det er ikke spor let. Ej heller at forudbestemme virkninger, da vi som professionsfaglige i optikker af radikal fornryelse, sociale medier og globale strømninger bliver tvunget til at erkende verden på ny. Refleksionen og det intentionelle blik er i den forbindelse nødvendige kammerater. Men de kommer let på overarbejde. Det er faktisk muligt at skyde genvej, indenom kommunikationen, durk gennem refleksionen. Et eksempel herpå er den såkaldte spejlerapi. Mennesker der har mistet en arm eller anden legemedel slider ofte med fantomsmerter. Altså smerter i den arm, der ikke længere er der. En meget simpel behandlingsform har vist sig at have god effekt. Man beder folk sidde ved et stort spejl, sådan at de kun kan se den raske arm, mens terapien er i gang. Det viser sig at smertebehandlingen nu er langt mere effektiv, fordi der etableres kognitive forbindelser til den del af hjernen, der kobler sig på det raske. Selvom patienten selvsagt er klar over ”selv-bedraget”, så virker det – men igen – for de fleste, ikke alle. ”Navigations-teknologi” handler for mig om, hvordan vi arbejder med forskydningen. Forskydningen der indtræffer, når jeg går i gang med at beskrive oplevelsen i tåge-tunnelen. En forskydning der gør det muligt for mig at foretage en betydnings-tilskrivning. En forskydning der ikke fjerner blikket for intensitet eller monstrositet, men selvsagt fjerner sig fra begivenheden. Der er forskel på den rene begivenhed og beskrivelsen. Til gengæld tilføjer forskydningen en kontekstuel rettetthed, navigations-teknologi, der er opmærksom på det centrale spørgsmål; hvad vil vi med oplevelser i tågetunneler?

Macy om igen ...

” ... subjektets karakter er uafklaret og, at vi netop fra det punkt kan gøre os helt nye typer af erfaringer. På en halv meter blev jeg på alle målbare parametre en anden,

Sindbilledet på min 2006 artikel er de berømte Macy-konferencer (1946-1953), som samlede førende teoretikere fra forskellige forskningsfelter fordi, der var noget de ville forstå bedre, nemlig kommunikation. Lige nu er alle sejl sat til for at forstå mennesket bedre, men tendensen er klar. Vi næsten tvinges til at vælge side, som om det er muligt: Biologisme overfor humanisme. Kognition overfor konstruktion. Evidens overfor etik. Arv overfor miljø. En anden bevægelse korer samtidig. Det integrative perspektiv eller hybrid-modeller. Også denne bevægelse er jeg skeptisk overfor, da den prøver at bøje perspektiver mod hinanden og derved opløses perspektivets indre logik. Et integrativt perspektiv i Macy-konference arven handler om, hvordan vi gør det muligt for de forskellige skoler at tale sammen – med skarpt blik for kvaliteten i dialogen. Altså ikke blot at kende til perspektiverne, men respektere perspektiverne og positionerne og ikke mindst møde dem med krav om villighed, venlighed og relevant virkning. Mennesket er med sikkerhed til at stole på, men ikke til at regne med. Den nye viden det samme.

Post-psykologi

Psykologi efter psykologien

Af professor Svend Brinkmann Institut for Kommunikation AAU

Psykologien er blevet en populær og indflydelsesrig videnskab på globalt plan. Men den er mere end det. Psykologien er også blevet en religion, en livsanskuelse, der har enorm betydning for menneskets liv og selvforståelse. Som andre religioner er den imidlertid under pres i disse år. Måske er det en døende religion, og spørgsmålet er, hvad dette betyder for alle, der forvalter religionen i dag? Hvad kommer efter psykologien? Er der plads til psykologi efter psykologien?

I sin bog fra 1966, Ordene og tingene, skrev den berømte franske filosof og idéhistoriker Michel Foucault, at mennesket var en relativt nylig opfindelse, der knyttede sig til den moderne verden, og som nu nærmede sig sin afslutning. Han mente selvfølgelig ikke, at der ikke havde eksisteret mennesker før moderniteten, men at mennesket – i bestemt form, som en videnskabelig abstraktion, vi har særlige videnskaber om – var en sådan opfindelse, som nu nærmede sig sin afslutning. Foucaults provokerende analyse var næppe en sand beskrivelse af situationen i 1966, men han var muligvis så fremsynet, at han i dag, snart 30 år efter sin død, er ved at få ret.

I midten af det tyvende århundrede var menneskets selvforståelse domineret af psykologien. Freuds psykoanalyse havde revolutioneret de vestlige samfund, hvis indbyggere havde lært at fortolke deres egen adfærd i lyset af begreber

som det ubevidste, fortrængning og forsvarsmekanismer. Den samtidige behaviorisme var uenig i Freuds forestilling om den dybe, indre psyke, der kunne forstås gennem langvarig analyse og satte i stedet en forestilling om mennesket som en stimulus-respons-maskine. Den såkaldte tredje kraft i psykologien – den humanistiske psykologi – afviste både psykoanalysen og behaviorismen og mente heroverfor, at mennesket havde en indre kerne, et selv, der kunne aktualiseres og befordre frihed og udvikling.

Sådan var situationen fra midten af det tyvende århundrede, og på trods af de forskellige psykologiers uenighed, var de fælles om at udnævne psykologien til at være en privilegeret indgang til forståelse af mennesket. Samfundet blev gradvist psykologiseret: Forældre læste bøger om børneopdragelse baseret på psykologisk viden, pædagoger og lærere ville arbejde psykologisk med børnenes personlige udvikling, moderne ledere forlod den klassiske autoritetsrolle og blev lyttende og coachende terapeuter i relationen til de ansatte, og psykologien blev mere alment institutionaliseret i stort set alle samfundsmæssige sammenhænge.

Psykologiens tilstedeværelse i det tyvende århundredes velfærdsstat er så massiv, at den

” Men meget tyder på, at Foucaults spådom gradvist går i opfyldelse: At tiden er ved at være forbi, hvor mennesket, denne moderne opfindelse, har status af privilegeret vidensobjekt,

tåler sammenligning med religionens tilstedeværelse i førmoderne samfund. Den nu afdøde

norske psykolog, Steinar Kvale, der gennem mange år havde base i Danmark, erklærede, at psykologien var blevet en sekulariseret religion. Sekulariseret, fordi der ikke i psykologien var nogen forestilling om transcendens eller det hellige, men religion, fordi psykologien havde overtaget kristendommens funktioner med hensyn til livsvejledning og tilværelsestolkning.

Det er svært at benægte, at der er store strukturelle ligheder mellem kristendommen i middelalderen og psykologien i moderniteten: Begge virkede organiserende i forhold til samfundets funktionsmåde og individets egen udvikling. Men hvor kristendommen havde sat Gud i centrum rent kosmologisk, satte psykologien Selvet i centrum; hvor religionen havde betonet frelsen som tilværelsens mål, lagde psykologien vægt på selvrealiseringen; hvor kristendommen praktiserede bekendelse i selskab med en tilgivende præst, opfandt psykologien psykoterapien (og senere forskellige rådgivningsformer og coaching); og selvfølgelig blev det religiøse præsteskab erstattet af en hær af selvudviklere, terapeuter, coaches, konsulenter og andre, der på psykologisk grundlag forvalter det, jeg andetsteds har kaldt Selvets religion: En tilværelsespraksis, der er centreret omkring udvikling af selvet, i de senere år især gennem værdsættelse, anerkendelse og positivitet.

Det enogtyvende århundrede er stadig ungt, og kan nå at udvikle sig i mange retninger. Men meget tyder på, at Foucaults spådom gradvist går i opfyldelse: At tiden er ved at være forbi, hvor mennesket, denne moderne opfindelse, har status af privilegeret vidensobjekt, og hvor psykologien som en selvfølgelig har pladsen som primær forvalter og forkynder af viden om dette objekt. Foucault begræd ikke den fremtid, han så for sig: Mennesket var i det Psykologiske Samfund med hans egne ord blevet et bekendende dyr, der var bundet til en selvidentitet, som særlige ”sandhedsmestre” havde definiti-

onsmagt over. Disse ”sandhedsmestre” var psykologer, psykiatere, læger, lærere, pædagoger og andre aktører i det komplekse af magt og viden, som udgør det moderne samfund. Ved at komme af med forestillingen om én sand identitet, ville vi ifølge Foucault kunne befri os fra sandheden om os selv. Dette var hans frihedsbegreb: At kunne skabe selvet frit som et kunstværk og uden afhængighed af selvets nye præster.

Den nulevende psykolog og sociolog, Nikolas Rose fra London School of Economics, har i sin nyeste bog Livets politik, fulgt Foucault ind i det enogtyvende århundrede. I tidligere bøger har Rose analyseret fremvæksten af psykologien i de moderne samfund og har interesseret sig for, hvordan vi har lært at tænke om os selv som væsener med indre og dybe psykiske rum, der skal opdages, formes og udvikles. Rose har vist, hvordan det moderne menneske især blev skabt gennem det, han har kaldt psy-videnskaberne (psykologi, psykiatri, psykoanalyse, psykoterapi) og deres praksisser, som subjektiverede individer gennem opdragelse og uddannelse og i skoler, fabrikker og klinikker.

I dag, siger Rose, kommer den subjektivitetsskabende viden ikke længere primært fra psy-videnskaberne, men derimod fra bio- eller livsvidenskaberne. Hertil regnes især neurovidenskab og genetik. Styringen af borgerne og borgernes selvstyring vil i stigende grad ske gennem biopolitik, dvs. ved at regulere vores forhold til krop, hjerne og sundhed, samt gennem det han kalder en somatisk etik. Den somatiske etik er ikke traditionelle moralske principper, men er værdier for, hvordan man skal leve et liv, hvor vores eksistens som kropslige væsener er sat i centrum. Den somatiske etik er ved at erstatte den tidligere psykologiske selvforståelse; vi er ikke længere primært psykologiske selver, der skal realisere den indre kernes potentialer, men derimod det Rose kalder neurokemiske selver, der skal realisere de neurale og genetiske potentialer.

Hvor det tyvende århundredes psykologiske menneskeforståelse – ikke bare i psykologien, men også i uddannelse og arbejdsliv – var præget af ørets filosofi, bliver det enogtyvende århundrede med indflydelsen fra livsvidenskaberne præget af øjes filosofi. Freuds psykoanalyse er selvfølgelig det mest oplagte eksempel på ørets filosofi: Målet med analysen var at gå bag om det manifesterede indhold, der udtales af patienten for at kunne lytte sig til den virkelige og latente betydning. Metaforisk set skal fortolkningen ”gå bagom”; den skal afsløre og afdekke. De mange samtaler, som opstod i både private og offentlige fora i det tyvende århundrede – terapissessioner, jobinterview, coachingssessioner, medarbejderudviklingssamtaler, kvalitative forskningsinterview, talk shows osv. – bygger på, at sandheden kan nås gennem øret; at menneskets selv manifesterer sig gennem talen (bekendelsen), og at en forståelse af selvet nås gennem fortolkning af talen.

Samtalekulturen er fortsat hos os i rigt mål i dag, men har formentlig nået sit højdepunkt. Den aktuelle viden om mennesket formidles nu ikke blot via øret, men også via øjet. Hjernescanninger og genkoder er, som markerer af det neurokemiske selv, måske de mest oplagte eksempler. Hvor øret skulle lytte sig ”bagom” det manifesterede indhold i talen, tilbyder øjets filosofi en fladere menneskeforståelse. Vi skal ikke længere som Freud være ”psykens arkæologer” og grave dybt i sindet, for menneskets selv

kan formidles visuelt, via billeder og grafer. Det neurokemiske selv passer på den måde perfekt i en overfladisk postmoderne visuel kultur, hvor den dybe og grundige tekstfortolkning bliver erstattet af mere flygtige og fragmenterede billeder. Hvor den langvarige psykoanalyse bliver erstattet af hurtig diagnostik og farmakologi.

Populærkulturen bevæger sig i forlængelse heraf også væk fra psykologien og over mod biovidenskaberne – fra øret mod øjet. Gode litterære eksempler er franskmænden Michel Houellebecq, der i sit forfatterskab analyserer mennesket som biologisk væsen i et markedssamfund, der er løbet løbsk, og Christian Jungersen, der med sin nye bog Du forsvinder tematiserer hjernens betydning for viljens frihed og kærligheden. Biologien har her erstattet psykologien som litterær optik. Måske er det ikke udtryk for noget nyt, men er en tilbagevenden til 1800-tallets naturalistiske roman (fx Flaubert og Zola i Frankrig og J.P. Jacobsen i Danmark), der i en vis for-

” Vil tiden, hvor psykologi er blandt de mest populære fag på universitetet gå over? Vil psykologien som sådan blive overflødig?

stand var før-psykologiske. Darwin snarere end Freud var den videnskabelige inspirationskilde. Vi har en tendens til at glemme, hvor historisk specifik en epoke den Psykologiske tidsalder var i det tyvende århundrede – måske en kort parentes i den kulturhistoriske udvikling?

Jeg mener altså, at vi nærmer os en post-psykologisk tid. En tid efter psykologien som dominerende menneskeforståelse. Det bliver en antropologisk og kosmologisk revolution – eller, for at blive i det religiøse sprog, en reformation – hvor vi bevæger os fra psykologien til neurovidenskaben, fra ødipuskompleks til genetisk profil, fra psykoanalyse til Ritalin, fra selvrealisering og personlighedsudvikling til optimerende og kosmetisk psykofarmakologi. Der er vi slet ikke endnu, men biovidenskabernes succes (neurovidenskab, genetik osv.) tyder på, at vi er på vej. Personligt er jeg – som mange andre – bekymret over flere facetter af denne udvikling, men vi bør ikke lade bekymringen skygge for muligheden af at analysere den. Spørgsmålet er, hvad udviklingen vil betyde for alle de praksisformer, der i vores samfund er bygget op omkring psykologiske forestillinger? Vil de samtale- og terapirelationer, som er blevet selvfølgelig i uddannelse, arbejde og privatliv blive forladt og erstattet af biologiske scanninger og målinger?

Et andet spørgsmål angår den videnskabelige psykologis rolle i en post-psykologisk tid. Vil tiden, hvor psykologi er blandt de mest populære fag på universitetet gå over? Vil psykologien som sådan blive overflødig? Mit eget bud er, at vi, selvom det lyder paradoksalt, må og skal udvikle en post-psykologisk psykologi. En psykologi efter psykologien. For der vil fortsat være brug for videnskaber og praksisformer, der fokuserer på den menneskelige tilværelse og menneskelig udvikling. Og det kan efter min mening aldrig være tilstrækkeligt med en biovidenskabelig forståelse, idet der her ikke er blik for de eksistentielle og moralske dimensioner ved tilværelsen. Det store problem med det neurokemiske selv, er selvfølgelig den reduktionisme, der konstant truer med at affortrylle den menneskelige tilværelse med alle dens værdier, oplevelser og handlinger.

Personligt finder jeg stor inspiration i filosofen Rom Harrés program for en hybridpsykologi. Jeg tror, vi her finder konturerne til en post-psykologisk teori. Hybridpsykologien er på den ene side helt med på, at vi i disse år bevidner en hæsbælende udvikling i biovidenskaberne, ikke mindst i neurovidenskaben. Men på den anden side insisterer hybridpsykologien på, at der findes en dimension af mening og betydning, symboler og sprog, relationer og erfarin-

ger, som aldrig vil kunne begribes neurologisk. Hvis ikke psykologien studerer denne dimension, risikerer vi – de neurokemiske selver – at glemme dens betydning, når vi spejler os i de livsvidenskabelige menneskebilleder. Vi må derfor have en hybridpsykologi, hvor hjernen bliver opfattet som et redskab for personens projekter. Personer er aktive, handlende væsener, der anvender deres hjerner, når de skal løse en opgave eller udføre en handling. Det er ifølge hybridpsykologien ikke hjernen, der gør disse ting, men irreducibelt personer (der selvfølgelig ikke kunne have gjort dem uden hjernen). I hybridpsykologien kaldes dette task-tool-metaforen for det psykiske: Vores liv består af tasks, der udføres af personer, og udførelsen medieres af tools (ikke mindst hjernen, men også en mængde andre ting som teknologier, symboler osv.).

Hybridpsykologien har som en post-psykologi det udgangspunkt, at der ikke findes andet i universet end mening og molekyler. Der findes ingen mystiske, æteriske genstande som indre, private Selver eller psyker, der blot er en sekularisering af det gamle sjælebegreb. Biovidenskaberne skaber gennembrud med hensyn til molekyler, men vi må udvikle hybridpsykologien for fortsat at kunne

begribe meningen. Man kan ikke se meningen med det, mennesker gør, ved at måle deres hjerner, lige så lidt som man kan forstå værdien af en pengeseddel ved at veje den.

En post-psykologi søger dermed at bevare den menneskelige værdighed i en post-humant tidsalder. Den insisterer på, at mennesket er aktør, og på at neurovidenskaberne ikke i sig selv kan begribe dette forhold ved os. Den interesserer sig for hjernen som et væsentligt organ i menneskelige livsprocesser, men afviser den fremstormende hjerne-fetichisme. Du er ikke din hjerne. Du har en hjerne. Men du ville ikke være dig uden din hjerne.

Omtalt litteratur:
Foucault, M. (1996). Ordene og tingene: En arkæologi om humanvidenskaberne. Frederiksberg: Det lille forlag.

Harré, R. & Moghaddam, F. (red.) (2012). Psychology for the Third Millenium: Integrating Cultural and Neuroscience Perspectives. London: Sage.

Kvale, S. (2003). The church, the factory and the market: Scenarios for psychology in a postmodern age. Theory & Psychology, 13(5): 579-603.

Rose, N. (2009). Livets politik: Biomedicin, magt og subjektivitet i det 21. århundrede. København: Dansk Psykologisk Forlag.

Af erhvervpsykolog
Eva Schimmell Raakjær

Jeg vågner tidligt. Mens jeg stadig ligger der, bliver jeg igen lidt for opmærksom på det: Lyden af blodets pumpen i min halspulsåre reflekteret tilbage gennem pudens tætte fyld. Det lyder næsten som havde jeg lige løbet. Jeg forsøger at trække vejret, sådan som jeg har lært det. Ind på tre og ud på seks. Husk pausen! Sådan ligger jeg nogle minutter. Det virker ikke. Jeg glemmer hele tiden, hvad jeg er nået til. Jeg giver op og rejser mig – for hurtigt: Fornemmelsen af at få en stegepande i hovedet, svimlen, sorte fluer for øjnene. Jeg sætter mig på kanten af sengen og venter. Bare det snart ville forsvinde.

Jeg er blevet optaget af kroppen, af nervesystemet, af Hjernen (med stort H) forstået som *”(...) det distribuerede nervesystem i hele kroppen”* (Siegel, 2012: 64), som den amerikanske psykiater, Daniel J. Siegel kalder det.

Jeg er blevet optaget af den måde, hvorpå vores kroppe er en aktiv medspiller i vores liv: At kroppen på den ene side kan stå i vejen for forandring, nye løsninger eller alternative fortællinger. Og at den på den anden side også rummer et potentiale; en rig informationskilde; et udvidet repertoire i arbejdet med mennesker og forandringer i den individuelle terapi, i teamudvikling eller i organisationer. Vel at mærke, hvis vi lærer at tune ind på kroppen og dens signaler.

Frustrationen og fascinationen

Min optagethed af kroppen er drevet af en frustration såvel som en fascination: I kraft af min psykologfaglige og systemisk/narrative baggrund, har jeg gennem årene forfinet min evne til refleksion, min adgang til tanken og min mulighed for at betragte ting i et metateoretisk perspektiv. Når jeg træder ind til et møde, i et undervisningslokale, i et samtalerum eller i en organisation, har jeg derfor særlig øje og ikke mindst sprog for diskurser, relationer, kontekst, perspektiver og domæner. Alt sammen elementer, der har at gøre med det en anden amerikansk psykiater, Laurence Heller, kalder top-down processer, dvs. de processer, der har med kognition, refleksion, analyser og sprog at gøre (Heller, 2012. Se også Hart, 2012).

En række konkrete erfaringer har imidlertid efterladt mig med stadigt flere og insisterende spørgsmål: Hvad nu hvis det ikke blot er sprog, men også kroppe, der sætter vilkår for det, vi kan gøre sammen? Hvad nu hvis det, Heller kalder bottom-up processer, det vil sige det, der har at gøre med krop, sansninger, instinktive responser og intuitioner (Heller, 2012), har lige så afgørende betydning for, om vi lykkes eller mislykkes; for om en forandring kan finde sted i terapirummet, i organisationen eller i teamet?

Hvis disse spørgsmål har noget på sig, risikerer jeg at overse et stort potentiale i forandringsarbejdet. Deri består min frustration: At jeg oplever, at min skoling og dermed min stærke opmærksomhed på top-down processer, har gjort mig ensidig i mit arbejde og forståelse. Og at dette er sket på bekostning af en opmærksomhed på og et arbejde med bottom-up processer.

Frustrationen peger således også på fascinationen: Muligheden for, at jeg, gennem øget viden om og praktisk erfaring med, hvordan kroppen udgør en med-vilkårssætter for de mulige forandringsprocesser, kan øge sandsynligheden for at lykkes med min intention: At skabe ønskede virkninger i det professionelle arbejde.

Vi er mange mennesker i et alt for lille lokale. Det

er varmt. Jeg hører mig selv tale hurtigere, end jeg burde. Jeg bemærker spændingen i skuldrene og i kæben. 'Nu skal de bare ud i den øvelse...', tænker jeg nærmest insisterende. Lige som jeg tror, jeg er færdig, sker det: Hun rækker fingeren i vejret og spørger. Det opleves som om al blodet flytter sig fra min hjerne og ned i mine kinder. Jeg ved de er røde nu. Mine hænder er til gengæld iskolde og fugtige. Vejtræning er nærmest ikke eksisterende; kun den allerøverste del af min brystkasse bevæger sig. Og så mine skuldre selvfølgelig. Tanken, refleksionen; hvor blev den mon af?

” Jeg er blevet optaget af kroppen, af nervesystemet, af Hjernen (med stort H) forstået som *”(...) det distribuerede nervesystem i hele kroppen”*

Neuroaffektiv psykologi

Indenfor såvel som udenfor psykologien har man i årevis været optaget af kroppen og dens betydning. Der er således ikke tale om ny viden om mennesket i epokegørende forstand. Det er således ikke givet, hvor min optagethed skulle lede mig hen, idet der synes at være mange veje at gå af. Eksempelvis har det ledt min nye kollega, Jørgen Danelund, i retning af en post-strukturalistisk Deleuze-tradition, hvor begreber som bevægelser, affekt og intensitet spiller en stor rolle (se også mere på: se også mere på: www.newmovements.org). Det kan du læse om andetsteds i denne avis.

Mine veje har imidlertid ledt mig i lidt en anden retning: I retning af det, den danske psykolog Susan Hart har navngivet Neuroaffektiv Psykologi. Der er tale om et bredt forskningsfelt, der søger at bygge bro mellem biologien og psykologien, mellem den nyeste hjerneforskning og moderne udviklingspsykologi. I Danmark er feltet særligt repræsenteret ved netop Susan Hart og hendes kollega psykoterapeut Marianne Bentzen. Kigger vi ud over vore egne grænser, tæller det fremtrædende teoretikere som Allan Schore, Peter Fonagy, Jaak Panksepp, Daniel Siegel og Stephen Porges.

Derudover vil jeg pege på tidligere omtalte Laurence Heller. Han trækker i sin formulering af NARM, NeuroAffective Relational Model, ligesom de foregående på udviklingspsykologi og hjerneforskning. Derudover bygger hans model på Peter LeVines Somatic Experiencing, hvor man aktivt arbejder med kropslige oplevelser med henblik på traumeheling (Levine, 2012).

Det kommer næppe som nogen overraskelse, at det som udgangspunkt kan være en udfordring, at forene den (social)konstruktionistiske tænkning med et forskningsfelt, der udspringer af den psykodynamiske tradition, idet den systemiske og narrative terapi historisk set har skrevet sig herop imod. Når jeg alligevel finder forskningsfeltet ikke bare interessant, men også relevant, skyldes det, at den neuroaffektive videnskab også synes at udgøre en bevægelse væk fra reduktionistiske og akontekstualiserede modeller af verden, og i retning af en relationel tilgang til menneskelig udvikling og eksistens (Carroll, 2012: 24).

Man kan således forstå det neuroaffektive forskningsfelt som ét, der søger at forene det, Thomas Wiben Jensen (2011) kalder de to store paradigmer: Kognition og Konstruktion. Dette kan også forstås som et møde mellem en specifik udgave af de klassiske paradigmer indenfor socialvidenskabernes arv og miljø. Hart (2012) taler således både om de genetiske forudsætninger som betydningsfulde for mulig udvikling. Og om relationens og konteksten afgørende betydning for udviklingens eksistens og retning: *”Menneskets personlighed udvikles i et samspil med andre mennesker og udvikler sig igennem den samlede mængde relationserfaringer, et menneske indgår i igennem hele livet”* (Hart, 2012: 12). I vægtningen af det relationelle, genfinder man som minimum to overlap med den systemiske

tænkning: For det første, at mødet mellem to mennesker og dermed også to kroppe, er et møde mellem to ikke-lineære, komplekse systemer som beskrevet hos Ludwig von Bertalanffy (1901-1972) i Generel Systemteori og hos Humberto Maturana (1928-) og Fransico Varela (1946-2001) i deres arbejde med autopoietiske, selvorganiserende systemer, der kobles strukturelt (Hart 2012; Hår-tweit & Jensen, 2005). Introduktionen af kroppen og hjernen i det neuroaffektive forskningsfelt er således fuldstændig foreneligt med en systemisk forståelse af mødet mellem to mennesker som karakteriseret ved at være gensidigt forandrende og uforudsigeligt.

For det andet knytter den neuroaffektive psykologi an til G. W. F. Hegels (1770-1831) anerkendelses-filosofiske forståelse af menneskets socialontologiske vilkår: At den anden udgør en forudsætning for min erkendelse af mig selv; for min eksistens (Olsen, 2010). Eller i Harts formulering: *”at der eksisterer ”et basalt menneskeligt behov for at føle sig set og forstået af andre”* (2012: 79). Dette udgør en grundlæggende præmis i al anerkendelses-baseret arbejde og dermed også i den systemiske og narrative praksis.

Der er altså områder, hvorpå den neuroaffektive psykologi overlapper med den konstruktionistiske tradition, men også områder, hvor den gå på tværs heraf, udfordrer og stiller spørgsmålstejn ved det velkendte. Dette udgør måske netop en del af feltets potentiale. Således repræsenterer neuroaffektiv psykologi efter min bedste overbevisning et begyndende møde mellem perspektiver, der alt for længe har været ude af balance.

Vejret er skønt. Vi har flyttet mødet fra loftrummet og ned i baghaven: 'Man kan lige så godt nyde solen, mens den er der'. Forskellige dagsordenspunkter bliver vinget af.Vi når til det punkt, jeg er mest spændt på: En opgave som er af en særlig betydning for mig. Jeg fanger essensen af det, min kollega siger. 'Opgaven vil ikke blive opretholdt i sin nuværende udformning'. Pludselig er der så uendelig meget støj på linjen. Jeg opdager hvorfor: Min krop støjer. Jeg mærker min hals snøre sig sammen, vejtræningen bliver mere overfladisk, og min ansigtsmuskulatur ændrer karakter fra blod til hård. Min krop banker på! Mens mine kollegaer taler videre, kræver den min opmærksomhed: Jeg trækker vejret dybere og spørger mig selv, næsten så højt, at jeg er bange for, at de andre kan høre det, 'Hvad er det kommunikation om?'. Jeg noterer nogle få ord på mit papir. De er vigtige. Jeg bemærker, at de andres stemmer igen bliver tydelige. Jeg taler.

Ubalancen

Dualismen mellem krop og kognition, mellem intuition og refleksion, mellem materialitet og immaterialitet synes grundlæggende for den vestlige tænkning. Traditionelt set tilskriver vi René Descartes (1596-1650) eller mere generelt den mekanistiske virkelighedsopfattelse æren for det. Lige så grundlæggende, ville nogen mene, er ubalancen mellem elementerne i dualimen: En overbetoning af refleksion, tænkning, sprog og intellektet på bekostning af fornemmelse, følelse, sansning og krop (Køppe, 2004).

Tillad mig i det følgende at pege på en analogi: I en anbefalelsesværdig YouTube-video taler den britiske psykiater Iain McGilchrist om forskellen mellem opmærksomhedstyperne for venstre og højre hemisfære. Ikke i den populærvidenskabelige forstand, hvor vi er kommet til at forstå venstre hemisfære som forbundet med fornuft og højre med følelse. Denne simplificerede forståelse afviser McGilchrist: Begge hemisfærer er involveret i og nødvendige for både fornuft og følelse, siger han med rolig og bestemt stemme, samtidig med at han peger på, at der eksisterer grundlæggende forskelle mellem de to hemisfæres funktioner og stil: Ifølge McGilchrist er venstre hemisfære forbundet med en smal og detaljeorienteret opmærksomhed, der retter sig mod det, vi allerede kender. Den gør os i stand til at forstå verden gennem simplificeringer. Højre hemisfære derimod har at gøre med kropsligt funderede, udvidet, vedvarende opmærksomhed. Den gør det muligt for os at opfange implicit viden, kropssprog, ansigtsudtryk, at kontekstualisere den information, vi modtager og at arbejde metaforisk (McGilchrist, 2010; se også Carroll 2012).

Ifølge McGilchrist er vi i dag vidne til en favorisering af venstre hemisfære opmærksomhed på bekostning af højre hemisfæres. Men, er hans grundlæggende pointe, at begge opmærksomhedstyper, begge typer erfaringer og viden er nødvendige for at fungere som menneske. De to hjernehalvdele taler sammen i bearbejdning af de indtryk, som mennesket modtager (McGilchrist, 2010).

Jeg sidder i et lyst lokale med store vinduer sammen med en masse andre mennesker. Det er sidste dag på et tredags kursus. Jeg kigger op på lærredet, på en videooptagelse af en session mellem vores underviser og en af hans klienter. Sådan har vi siddet i snart en time, men jeg kan ikke mærke tiden; ikke mærke den hårde stol under mig; jeg bliver ikke engang irriteret over den dårlige lyd kvalitet. Jeg kan kun mærke den karakteristiske sitren i min krop. Det begynder altid i miné arme og spreders sig. Denne gang ud i fingrene, ned i benene, op i kæben, indtil det føles som om hele min krop sitrer. Jeg kan næsten ikke holde på mine mange papirer med grundige noter. Det er en velkendt sitren. Den kommer altid, når jeg bliver meget optaget af noget; når noget er vigtigt for mig. Jeg ved at dette kursus bliver starten på noget nyt.

Forhåbningen

Mit ønske med at afsøge det felt, der har med kroppen og hjernen at gøre, konkret udtrykt ved den neuroaffektive psykologi, peger netop på en forhåbning om komme i retning af større balance: Mellem krop og kognition, mellem højre og venstre hjernehalvdel, mellem top-down og bottom-up opmærksomheder.

Andet steds i denne avis peger Svend Brinkmann (2012) på, at vi med biovidenskabernes succes, herunder neurovidenskabernes, bevæger os fra øret til øjets filosofi. Eller som den engelske sociolog og psykolog, Nikolas Rose, formulerer det: Fra psyvidenskabernes til neurovidenskabernes dominans (Rose 2011, 2012). En fair kritik af mit budskab kunne således være, at jeg med min udpegning af det neuroaffektive forskningsfelt som lovende og relevant, blot bidrager til denne – i forvejen kraftige – accentuering af biovidenskabernes. Og dermed også ufrivillig bidrager til fornævnte ubalance. Sagt på en anden måde: Hvis man ønsker at tildele kropslige fornemmelser, sansninger og intuitioner en legitim plads i vores arbejde, hvorfor så anvende et sprog, der i den grad synes domineret af venstre hemisfære, nemlig det biologiske og medicinske sprog?

Da der som bekendt er forskel på intention og virkning, kan jeg kun redegøre for det første og forholdet mig afventende i forhold til det sidste: Intentionen er, at tildele bottom-up processerne legitimitet og stemme ved at lade top-down processerne gå i deres tjeneste: At gøre det muligt at formidle det uformidlelige på en måde, der tager bestik af betydningen af gode argumenter, analytisk sans og sprogliggørelser. Og på denne måde på sigt at kunne kompensere for ubalancen, for den manglende viden og sproglighed i forhold til kroppen og dens vilkårsættende virkning i vores liv. Alt sammen med henblik på at komme i retning af det, Brinkmann (2012) i sin artikel kalder en postpsykologisk psykologi. En psykologi, der med reference til Rom Harrés hybridpsykologi, insisterer på et integrativt syn på mennesket med øje for

molekyler, nervesystemet og sansninger såvel som mening, refleksion og fortællinger, og som samtidig ikke overser det forhold, at det er personen, der tænker, føler og sanser i verden – ikke kroppen eller hjernen (Brinkmann, 2009).

” Det er i stedet en anerkendelse af, at kroppen altid er tilstede som en kommentator og evaluator i vores liv.

Intentionen med denne artikel er således hverken at opskrive eller nedskrive kroppens betydning på bekostning af refleksionen. Det er i stedet en anerkendelse af, at kroppen altid er tilstede som en kommentator og evaluator i vores liv. Forsøger vi at ignorere dens eksistens, bliver vi døve for den rige mængde af information, som kroppen hele tiden fordrer os med, og som spiller en afgørende rolle i alt lige fra refleksion, beslutningstagen og følelser. Forsøger vi derimod at gøre kroppens signaler til sandhedsvidne i vores liv, har vi ikke øje for, at kroppen kan være ude af takt med konteksten, hvilket kan få lige så uheldige konsekvenser (Heller, 2012; Levine, 2012). Derfor er jeg nødt til at vide mere.

Anvendt litteratur kan findes ved e-artiklen på www.villavenire.dk

(ny)
VIDEN OM
MENNESKET:

Det er

Af udviklingskonsulent
Jørgen Danelund,
Villa Venire

Nyere viden om mennesket som den er formuleret i forskellige postpsykologiske/poststrukturealistiske forståelser af ’mennesket’, ’individet’, ’subjektet’, ’selvet’, gør op med forestillingerne om et essentielt, ontologisk givet selv, en sjæl, en psyke, en kerne ”et sted derinde”. I et poststrukturealistisk perspektiv forstås individet som ”emerging” eller ”becoming” i en vedvarende konstruktion, dekonstruktion og rekonstruktion af betydninger, som blandt andet adresserer det som ’selv’, ’subjekt’ eller ’menneske’. Det er de processer, som Michel Foucault betegner som ”subjektiveringsprocesser”. Fælles for disse poststrukturealistiske tænkninger er bl.a. en antagelse af, at mening ikke alene er et kognitivt fornuftmæssigt anliggende, men medløbende skabes og kun kan begribes i effektive forbindelser med det kropslige, sanselige.

En sådan tænkning får bl.a. også stor betydning for, hvordan vi kan (be)gribe individet i flugten, når genstandsfeltet er ledelse og styring i den offentlige sektor: i mangfoldigheden af mulige forbindelser, der bl.a. konstruerer betydningen af bestemte identiteter som medarbejder, leder, politiker eller borger. Det følgende er en kalejdoskopisk præsentation af, hvordan nogle af disse poststrukturealistiske forestillinger om individets emergens og dannelse i mangfoldigheden af bevægelser og forbindelser kan tilføre begreber om ledelse, styring, organisering og ledelsesrum nye betydninger – en præsentation, som samtidig sigter mod en kvalificering af et begreb om medledelse på forkant, som er konsistent med disse tænkninger. I de senere års poststrukturealistiske analyser af ledelses- og styringsforhold i den offentlige sektor, kan man få øje på en væsentlig nuance i to centrale tilganges forskellige vægtninger af den epistemologiske magts forbundethed med det det affektive:

Dels en Foucaultinspireret kritisk diskursteoretisk magtanalyse. Denne tilgang analyserer f.eks. New Public Management som et eksempel på governmentalitystyring og dekonstruerer de subjektiveringsprocesser, hvori selvet, med forventninger om selv(!)ledelse og selv(!)indmeldelse anråbes som selv(!)ansvarligt for styringen af sin egen selv(!)styring og krav om at være i konstant bevægelse mod yderligere optimering af sine ressourcer. Her ligger vægten på, hvordan de sen-moderne styringsformers fremmedstyring på afstand af den decentraliserede selvstyring gør styringen til et selvfor-

hold, hvor friheden, sanseligheden og selvudfoldelseskraften i forskellige perverterede former bøjes mod at opfylde (og selv kontrollere og performe) fremmedstyringens forventninger om ledelse, læring og performance i overensstemmelse med bestemte institutionaliserede paradigmer og hegemoniske diskurser, eller dispositiveer som Foucault kalder dem, som f.eks. er udstukket i koncepter, kodekser, kontrakter osv.

Dels en vitalistisk tilgang, der er inspireret af den franske filosof Gilles Deleuze. Som Deleuze ser det, er problemet med Foucaults magtanalyse, især i den første del af forfatterskabet, at ”han er i gang med at lukke sig selv inde i magtforholdene, at linien ophører, eller at han ikke formår at ”overskride” den, at han ikke har

Der findes ikke en stor boble, som vi alle er indeholdt i, men en mangfoldighed af komplekst forbundne bobler.

nogen flugtlinie.(--) Han er nødt til at påberåbe sig modstandspunkter, men hvorfra kommer sådanne punkter?” (Deleuze: Forhandlinger, Det lille Forlag 2006, s. 113). Deleuze lægger således ikke den samme vægt på at beskrive den epistemologiske magt som lukket i et binært forhold til, hvad Foucault kalder modmagten. Men inspireret bl.a. af Foucaults governmentality-analyser af styringen på selvteknologier, lægger Deleuze mere vægt på at opspore og kortlægge ”omstændighederne” ved de begivenheder, hvor subjektivitet potentielt kan skabes i mangfoldigheden af anderledes mulige forbindelser.

I forbindelsesliniernes potentielle sammenfald i, hvad Deleuze netop kalder begivenheden, aktualiseres selvet medløbende i en kraftfuld bevægelse ind i det fremtidige, som samtidig genskaber det i nu’et. Her taler Deleuzes canadiske oversætter og fortolker, filosofen og kultursociologen Brian Massumi, netop om selvets ”productivism” frem for ”constructivism”, idet productivism henviser til individets aktive medvirken i dets medløbende ”emergence” eller tilblivelse i forbindelser. Det er netop i denne aktive medvirken, at Deleuze i modsætning til Foucault ser mulighederne for individets frisættelse i en vitalistisk og kreativ nomadisk søgen efter ”flugtlinier” i det potentielle mulighedsfelt af anderledes mulige forbindelser.

I det følgende vil jeg forfølge det spor af en søgen efter det potentielt anderledes mulige, som er lagt ud af Gilles Deleuze og Felix Guattari samt andre teoretikere, der står på skuldrene af dem, lidt længere. Det gør jeg ved at se nærmere på nogle af de centrale begreber, jeg ovenfor har brugt til at beskrive, hvordan ’mennesket’ medløbende bliver til igen,

igen: I affekter, forbindelser, begivenheder. Begivenheder kan begrebsliggøres, og begrebers opgave er ifølge Deleuze at udsige begivenheders bevægende og forbindende omstændigheder og netop ikke at henvise til noget essentielt. Det gør det også ifølge Deleuze nødvendigt at skabe nye begreber i kortlægningen af begivenheders intensive omstændigheder – hvilket netop fremgår i denne artikel, der både henter inspiration i og leger med nogle af de centrale poststrukturealistiske begreber. For Deleuze er forbindelsen den mindste entitet. En entitet er en flerhed af forbundne heterogene elementer, som han også betegner som kropslige ’agencements’ (”ordninger”). En given begivenheds aktualisering i kropslige ’agencements’ i mangfoldigheden af mulige forbindelseslinier beskriver Deleuze og Guattari i ”1000 plateauer” som et plateau. Et plateau er en begivenheds omstændigheder i selve dens aktualisering, ikke en begivenheds essens i et lineært årsag-virkning-forhold

til omgivelserne. Plateauet kan således efterspores og kortlægges som de rhizomatiske (dvs. rodnetagtige) forbindelser, der aktualiserer et menneskes tilbliven i affektfulde begivenheder. Ved affekt forstår de så netop den kraft, der kan bevæge og bevæges, affect og be affected, og ved begivenhedens affekt altså netop aktualiseringer af kræfter, der fremmer eller begrænser bevægelser, forbindelser. Den tyske filosof Peter Sloterdijk har formuleret en lignende tanke om subjektets vedvarende dannelsesproces i forbindelser i udsagnet om, ”at komme til verden er en livslang opgave. Det er ikke gjort med fødslen alene”. (Asterisk 2002, 3). Han udfolder bl.a. denne tanke om ’den anden fødsel’ i metaforen om, at mennesker lever i skumbobler. Der findes ikke en stor boble, som vi alle er indeholdt i, men en mangfoldighed af komplekst forbundne bobler. Vi er altid i bevægende skumbad, og i den enkelte boble gensidigt adskilte, men samtidig også gensidigt afhængige af at dele væg med nogle af de andre bobler – ingen er desuden alene i sin egen boble, og boblerne konstitueres af kommunikative forbindelser. ”Der er tale om et specifikt socialt eller partcipatorisk rum, som jeg gerne vil kalde det, i hvilket flere subjektiviteter er sammenflettet med hinanden. I kommunikationen er man sammenfiltret med hinanden.” (Asterisk 2002, 3).

Ifølge Sloterdijk er viljen til bevægelighed både et menneskeligt vilkår og en forudsætning for at kunne blive til i forbindelser. Det er en nitzscheansk inspireret tankegang, som Sloterdijk deler med Deleuze og Guattari, at mennesker vil bevæge sig, forandre sig. Men samtidig er viljen til bevægelse ingen garanti for at bevægelserne skaber bestemte kvaliteter i de forbindelser, de skaber. Sloterdijk skelner således (i ”Massernes foragt”) mellem forskellige forbindelser i hvad

han kalder ”den kolde masse” og ”den varme masse”. Den kolde masse er bundet sammen i stereotype forbindelser, som i hans fremstilling er eksemplificeret af bevægelser mod at realisere underholdningsindustriens idealbiler af selve den evige bevægelighed, men som i en organisatorisk kontekst kunne sammenlignes med krav om livslang læring, kompetenceudvikling og self-performance. I Sloterdijks forståelse er livslang læring og dannelse således to vidt forskellige processer. Det er som forskellen, kunne man sige, på at skride derudad og – som de varme masser – at bevæge sig med henblik på at overskride det indifferente og transpositionere sig i det næstes anderledes mulige samskabende, kreative forbindelser.

Brian Massumi udtrykker den samme modsætning, som mellem de kolde og de varme forbindelser kunne man sige, med en skelnen mellem hvad han kalder ’mirror-seeing’ og ’movement-seeing’. Mirror-seeing performer og skaber ’selvet’ i spejlbilledet af allerede eksisterende forestillinger og repræsentationer af den gode leder, den kompetente medarbejder osv. Mens movement-seeing handler om at afsøge terrænet på forkanten for at få øje på potentielt anderledes mulige bevægelser og forbindelser og aktualisere dem som sensationelle begivenheder. Ud af disse poststrukturealistiske tænkninger om selvets medløbende, bevægende ’bliven til’ i gensidigt responsive forbindelser, udmønter der sig også en økologisk etik som grundlag for en sådan tilbliven: Etisk ansvar er hverken et individuelt eller et kollektivt anliggende, men i responsivt integrerende forbindelser begge dele samtidigt. Som Peter Sloterdijk udtrykker det i en samtidig kritik af de tidslige og rumlige afgrænsninger, som mennesker ordner deres sameksistens i: fordi mennesket aldrig er alene med sig selv men også med andre mennesker, ting, omstændigheder i ”spaces of co-existence”.

Medledelse på forkant – nye ledelsesrum
Udfoldelsen af et begreb om medledelse på forkant er funderet i en økologisk etik. Det er en frisættende etik, ikke i en traditionel (ny) liberalistisk individualiserende forstand, men i den forstand at den tager udgangspunkt i anerkendelsen af, at ledelse, organisering og styring må forstås som samskabelsesprocesser i responsivt integrerende bevægelser og forbindelser. I et sådant etisk perspektiv træder begreber som ledelse, ledelsesrum og organisation frem med anderledes mulige betydninger. Ledelse bliver ikke noget, der foregår fra et perspektiv uden for de responsivt integrerende forbindelser, og organisationen ikke en entitet, som en leder kan styre fra en ekstern position oven over eller ved siden af den.

Ledelsesrummet italesættes ofte, især af medlemledere, som ”for snævert”. Pointen ved at anlægge en poststrukturealistisk tænkning om responsivt integrerende bevægelser, affekter, forbindelser og begivenheder som perspektiv på et begreb om ledelsesrummet er, at det frisætter dets betydning fra en sådan deterministisk forståelse. Frem for at forstå ledelsesrummet som et determinerende vilkår, træder det frem som

et rhizom, en body, af både velkendte men også potentielt anderledes mulige bevægelser, forbindelser og begivenheder. I stedet for at forstå ledelsesrum og diskurser som determinerende for ledelsesmæssige beslutninger, åbnes der her op for at forstå omstændighederne i dets vedvarende tilblivelse i forbindelser og for at efterspore og kortlægge dem som spor af bevægelser og begivenheder, som ledelse kan forbindes eller ikke forbindes affektivt med. Og ikke mindst får vi i det perspektiv øje på ledelse som en medskabende aktør i og af ledelsesrummet. Movement-

” Ledelse bliver ikke noget, der foregår fra et perspektiv uden for de responsivt integrerende forbindelser, og organisationen ikke en entitet, som en leder kan styre fra en ekstern position oven over eller ved siden af den.

seeing får her øje på, hvordan ledelsesmæssige beslutninger skaber bevægelser i et virtuelt rum af mange potentielle forbindelser, hvis aktualisering netop medskaber ledelsesrummet som begivenheder og transpositioneringer, som fremtidige ledelsesbeslutninger kan knytte an til.

Movement-seeing bliver således en væsentlig ledelsesmæssig kompetence med henblik på medløbende at kunne få øje på anledninger til at facilitere og samskabe de bevægelser og forbindelser, som konstituerer ledelsesrummet – på forkanten.

Her er indsigten i narrative teorier og praksisser et godt omdrejningspunkt. I rummet for medledelse på forkant efterspores og genfortælles erfaringer på en måde, så de bliver til igen som fælles affekter af fortidige begivenheder, der medløbende bevæger og lægger lag på lag af fornemmelser og viden om de komplekse forbindelser og rhizomatiske forgreninger, som er vores forbundne identiteter i ledelsesrummets her og nu.

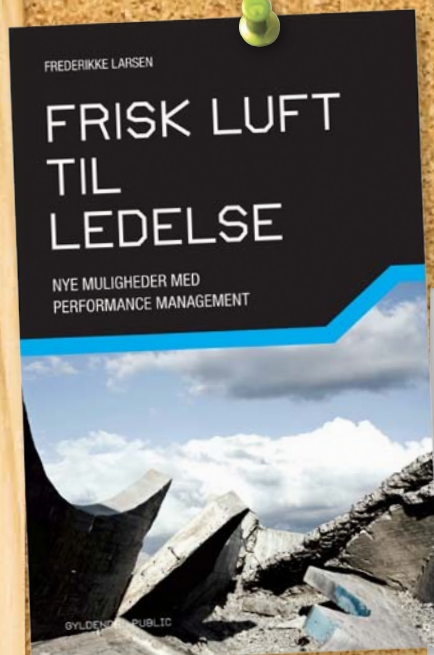
Dermed kommer medledelse så også til at handle om at få øje på det potentielt bevægelige: om at tykke forestillinger, ’imagination’s’ om anderledes mulige koreografiske bevægelser og kreative forbindelser, hvori vi kan få øje på de nye og vove de næste begivenheder. Imaginations bliver her de forestillede sensationer, der kan iagttages, forstås, mærkes som ekkoer af affektive, men stadig abstrakte moder mellem den følgende tanke og den tænkende følelse. Imaginations er intense bevægelser og potentielle begivenheder i spændet mellem nutid, fortid og fremtid, som kan efterspores som ekkoer af det endnu ikke udfoldede anderledes mulige på kanten mellem erindringer og fremtidige nutider. Det er ekkoer, som bryder frem som abstrakte, bevægende og bevægede affekter i mangfoldighedens univokale mulighedsfelt af endnu ikke aktualiserede begivenheder. Ekkoer af det anderledes mulige, som binder engagementet til det kreativt formative frem for til det normative:

Abstrakte ekkoer aktualiseres netop i konkrete begivenheder, når traditionelle forventninger, paradigmer eller forholdemåder trækkes tilbage eller ikke rækker til at give ledelsesrummets bevægelser og forbindelser mening. Medledelse på forkant i den offentlige sektor – for nu at tale om anledningerne Når blikket på forkanten forskydes fra mirror-seeing til movement-seeing, fra at kunne indfange effekter og resultater i velkendte optikker til også at kunne indfange effekters affekter, bliver det muligt at få øje på potentielle anledninger til bevægelser i gensidigt bevægende og bevægede forbindelser – og at forestille sig, få øje på og skabe anderledes mulige sensationelle begivenheder. Det er medledelse på forkant, og den kan alle tage ledelse på, ikke kun den formelle ledelse. Ikke desto mindre er det af stor

betydning, at den formelle ledelse både har fornemmelser for bevægelser og viljen og modet til at eksperimentere med dem og samtidig med sine beslutninger eksemplarisk legitimerer udfoldelsen af livet på forkanten som en afgørende ressource for organisatoriske innovations- og forandringsprocesser. Anledninger er der nok af: strukturelle koblinger, professionelle skæringspunkter eller formelle og uformelle møder. Det handler ’kun’ om at kunne se og forestille sig bevægeligheden i dem – at praktisere movement-seeing frem for mirror-seeing. Følger vi f.eks. Sloterdijks metaforik med de gærende skumforbindelser, og ikke mindst hans kritik af de enklaver, adskilte bobler i tid og rum, som vi indretter vores liv i, kan vi se, at der, hvor boblerne kobler sig og rører ved hinanden, er der også potentielle bevægelsesmuligheder: de deler og opretholder så at sige gensidigt afhængige en del af deres liv i den væg, de har tilfælles. I væggen – ja, på forkanten – ligger mulighederne for at skabe gensidige bevægelser, forbindelser og sensationelle begivenheder – som når to bobler bliver til én boble! Ser vi på den offentlige sektor, er der både vertikale og horisontale bevægelser, der handler om at skabe sammenhæng og fornyet mening i velfærdsydelseerne. I et vertikalt perspektiv er selve den traditionelle demokratiske styringskædes hierarki og bureaukrati et eksempel på sådanne rumlige, tidslige og funktionelle boble-arrangementer, som dog samtidig forudsætter fælles koblinger og delinger af grænsevægge. Her handler det om at skabe nye praksisser, der er funderet i anderledes mulige forståelser af, hvordan det politiske liv og livets politikker er hindens gensidigt sammenflettede forudsætninger.

Den fulde udgave og anvendt litteratur kan findes ved artiklen på www.villavenire.dk

bevægelsen

Nye Træningskurser:

- Systemisk Samtaletræning
- Narrativ Samtaletræning

Rekvirerede forløb

Ring og hør nærmere:

At skabe Narrativ praksis

Idéer og metoder

Et samtale-, identitets- og organisations-perspektiv.

Pædagogisk Proceskonsulent Uddannelse

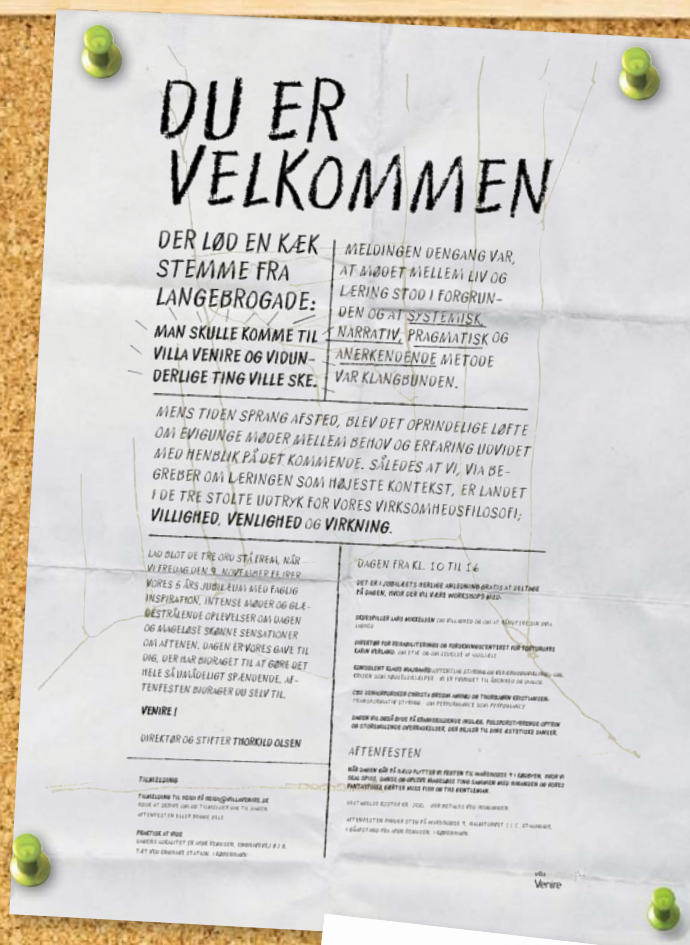
At forene faglig og konsultativ praksis.

Robust kommunikør i moderne organisationsarbejde

Praktiske værktøjer der styrker det komplekse kommunikationsarbejde.

Systemisk ledelse i praksis

Den korteste vej fra virksomme værktøjer til styrket ledelse.

6 ugers kurser i samarbejde med Professionshøjskolen Metropol – gratis for ledige!:

- Proceskonsulent og coach
- facilitering og ledelse i virksomheder og organisationer

Venire Certificeringen

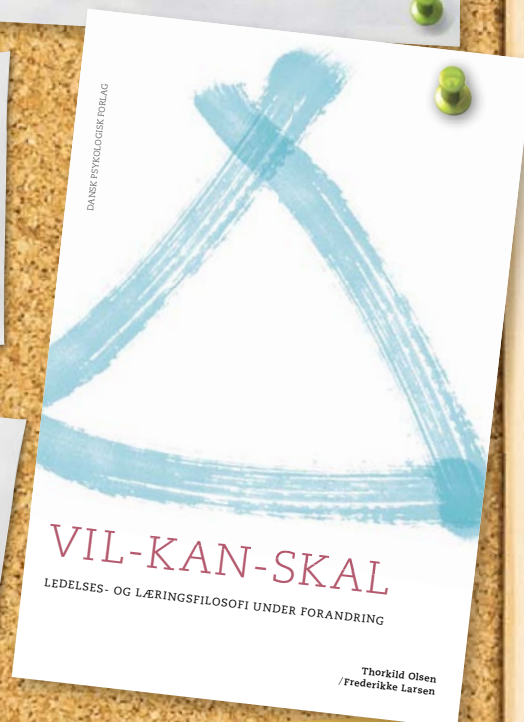
- Opnåelse
af personligt
avancement.

villa
Venire

Følg med og læs mere
på villavenire.dk

Venire Uddannelsen - for konsulenter og ledere.

Aktuelle forløb – ring og hør nærmere

- Strategiprocesser med ledelsesgrupper
- Psykisk arbejdsmiljø
- Fyringers efterliv (trivsel og motivation)
- Coachingforløb, afklaringsamtaler
- Karriereafklaringsforløb
- Ny organisering
- Værdibaseret ledelse /forandring
- Talentudviklingsprogrammer
- Liv i møder

avis Venire

REDAKTION

Skrivende redaktør: Frederikke Larsen, Villa Venire
Direktør Thorkild Olsen, Villa Venire

BILLEDER:

Istock, private fotos og collager.
Portrætter, undtaget Svend Brinkmann, Thomas Suchy

GRAFISK DESIGN

Jonas Raagaard,
Edvard/Emil grafisk design,
edvard.emil@gmail.com,
T 262 510 73

villa
Venire

Villa Venire A/S

T 2785 3920

@ info@villavenire.dk

Langebrogade 4, 1411 København K